

การออกแบบนิทรรศการส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อการเรียนรู้แพทย์แผนไทย
วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร

อรัญ วานิชกร¹ คุณัญญา ชาญวิที² กรองกาญจน์ กันไชยคำ³ และ อธิพัทธ์ หงษ์ทอง⁴

The exhibition design to promote tourism and to learn for Thai traditional
medicine, Wat Phrachetuphon Wimonmangkhalar
Ratchaworamahawihan

Aran Wanichakorn¹ Kunanya Chanwithee² Krongkan Kunchaikam³ and Ithiphat Hongthong⁴

¹⁻⁴ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

¹⁻⁴ Faculty of fine Arts Srinakharinwirot University

* Corresponding author. E-mail address: e-mail address : dr.aranresearch@gmail.com

Received august 1, 2018

revised October 1, 2019

accepted january 16, 2019

บทคัดย่อ

การออกแบบนิทรรศการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวและการเรียนรู้แพทย์แผนไทยวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร (วัดโพธิ์) มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ได้แก่อัตลักษณ์และกิจกรรมภายในวัดโพธิ์ และออกแบบบูธนิทรรศการเพื่อประชาสัมพันธ์วัดโพธิ์ เป็นการวิจัยที่เป็นการทำงานร่วมกันของ 3 หน่วยงานได้แก่ หน่วยงานมหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หน่วยงานกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก และหน่วยงานวัดโพธิ์ หรือ Participatory Action Research (PAR) ตลอดทั้งกระบวนการ ตั้งแต่การหาข้อมูลทุติยภูมิ ปฐมภูมิ การสังเกตการณ์ นักท่องเที่ยว การวิเคราะห์สรุปข้อมูล จนถึงขั้นการออกแบบสร้างสรรค์บูธนิทรรศการและสื่อผสม (Multimedia) ผลการวิจัยได้ บูธนิทรรศการที่ร่วมสมัย ที่ได้แนวความคิดจากการจำลองและบริบทของวัดสู่ความเป็นพิพิธภัณฑ์ในรูปแบบนิทรรศการ โดยมีจุดเด่นคือเขามอฤๅษีติดตน โดยมีผนังแผ่ออกด้านข้างโดยรอบคล้ายระลอกคลื่นต่อเนื่องทั้งบริเวณ เปรียบได้กับการเผยแพร่องค์ความรู้จากศูนย์กลางวัดโพธิ์สู่สากล องค์ประกอบของผนังบันทึกบันทึกภาพวาดและภาพถ่ายและตัวอักษรบรรยายเรื่องราว ทำหน้าที่เป็นสื่อประกอบการบรรยายของวิทยากรพระมัคคุเทศน์ โดยสามารถใช้ประกอบการบรรยายให้เห็นภาพรวมของวัดโพธิ์ได้ในเวลาเพียงครึ่งชั่วโมง เป็นสื่อการสอนให้นักท่องเที่ยวสามารถทราบข้อมูลของวัดโพธิ์ได้จำนวนมากขึ้น หลายรอบมากขึ้น โดยในภาพรวมผู้ที่มาเยี่ยมชมนิทรรศการมีความพึงพอใจต่อการออกแบบสร้างสรรค์บูธนิทรรศการวัดโพธิ์อยู่ในระดับมาก

คำสำคัญ การออกแบบ, บูธนิทรรศการ, การส่งเสริมการท่องเที่ยว

ABSTRACT

The objectives of the exhibition design for promoting tourism and learning of Thai traditional medicine tourism at Wat Phra Chettuphon Wimon Mangkhalararam Ratchaworamahawihan (Wat Pho) were to study health tourism knowledge such as identities and activities in Wat Pho and to design the exhibition booth for promoting Wat Pho. This study was a collaboration of 3 agencies, namely Srinakharinwirot University, Department of Thai Traditional and Alternative Medicine and Wat Pho or participatory action research (PAR) throughout the study period from primary and secondary data collection, tourist observations, data analysis as well as design and creation of exhibition booth and multimedia. The result of this study is the contemporary exhibition booth by transforming simulation concept and context of Wat Pho into a museum in form of exhibition. The highlight of this exhibition booth is Thai hermit exercises' Khao Mor with the walls extended

to both sides surrounding like a continuous ripple which is comparable to the dissemination of knowledge Wat Pho to international level. The composition of the wall which consist of drawings and photos, and texts describing the story act as media for guides which are monks at Wat Pho. These can be used to describe the overall picture of Wat Pho in just half an hour and used as instructional media to make more tourists know about Wat Pho and can be used repeatedly. In overall, it was found that the visitors of this exhibition booth were highly satisfied with the design and creation of Wat Pho exhibition booth.

Keyword : Design , Exhibition booth , promoting tourism

นิยามศัพท์เฉพาะ

การออกแบบนิทรรศการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว หมายถึง การออกแบบที่มีการวิเคราะห์สถานที่ท่องเที่ยวด้านอัตลักษณ์และ กิจกรรมการท่องเที่ยว การวิเคราะห์บริบทที่เชื่อมโยงสอดคล้องกันระหว่างสถานที่ท่องเที่ยวและพื้นที่นำเสนอ โดยสังเคราะห์ ถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของสื่อนิทรรศการร่วมสมัย

บทนำ

การจัดแสดงนิทรรศการมีความสำคัญเป็นอย่างมาก เป็นการนำเสนอแนวความคิด การให้ความรู้ การศึกษา การ สื่อสารทางสังคมวัฒนธรรม ตลอดจนก่อให้เกิดการต่อยอดทางนวัตกรรมมากมายตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันโดยการจัดแสดง นิทรรศการมีหลายขนาด และรูปแบบ ตั้งแต่ขนาดเล็กไปจนถึงขนาดใหญ่ ตลอดจนจัดงานนิทรรศการสามารถจัดได้ทั้งภายในและ ภายนอกอาคาร นิทรรศการสามารถเรียกได้หลายแบบตามขนาดของงาน ได้แก่งานแสดง Fair หรือนิทรรศการขนาดใหญ่ที่มี บริเวณกว้างขวาง งานมหกรรม หรือ Exposition หมายถึง นิทรรศการขนาดใหญ่มีหอพระระดับชาติหรือนานาชาติ

ประเทศไทยมีการจัดแสดงนิทรรศการที่แสดงให้เห็นถึงศักยภาพทางด้านภูมิปัญญาทางการแพทย์แผนไทยเป็นประจำทุก ปี คือ งานมหกรรมสมุนไพรแห่งชาติ ซึ่งครั้งนี้จัดเป็นครั้งที่ 15 ภายใต้แนวคิด "โลกมั่นใจ สมุนไพรไทย ภูมิปัญญาไทย" วันที่ 18- 21 กรกฎาคม 2561 ณ ศูนย์แสดงสินค้าเมืองทองธานี เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ องค์ความรู้ด้านศาสตร์การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก เพื่อขับเคลื่อนนโยบายและยุทธศาสตร์ระดับชาติ และสนับสนุนการขับเคลื่อนเชิง วัฒนธรรมภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย

โดยประเทศไทยถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางของภูมิภาคด้านการคมนาคม มีชื่อเสียงเรื่องประเพณี วัฒนธรรม อาหาร ตลอดจนการนวดไทย ถือเป็นอัตลักษณ์ความงดงามของภูมิปัญญาดั้งเดิมด้านการดูแลสุขภาพ ซึ่งเป็นความภาคภูมิใจของ คนในชาติ การนวดไทยหรือหัตถเวชกรรมไทยเป็นศาสตร์และศิลป์อีกแขนงหนึ่ง ที่สำคัญของหลักวิชาการแพทย์แผนไทย ในการ ต่อสู้กับโรคร้ายไข้เจ็บต่าง ๆ เป็นภูมิปัญญาที่พัฒนามาเป็นลำดับจากการแพทย์แผนอินเดีย จีน ตะวันตกตามลำดับ เป็นภูมิปัญญา ไทยที่ได้ผ่านการบูรณาการ ร่วมกับองค์ความรู้ของศาสตร์การแพทย์ในระบบการแพทย์อื่น ๆ จนพัฒนาเป็นการดูแลสุขภาพ สุขภาพแบบไทย ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว และได้รับการยอมรับอย่างกว้างขวาง ทั้งในประเทศ และในระดับนานาชาติ

การแพทย์แผนไทยครั้นในสมัยกรุงศรีอยุธยาขึ้นพบหลักฐานใน “กฎหมายตราสามดวง” ที่ตราขึ้นใน พ.ศ. 1998 มีการ ระบุศักดิ์นาของข้าราชการพลเรือนที่ปฏิบัติงานด้านการแพทย์ในตำแหน่งต่าง ๆ ตามลำดับ โดยแบ่งเป็นกรมต่าง ๆ หลายกรม เช่น กรมแพทยา กรมหมอยา กรมหมอกุมาร กรมหมอนวด กรมหมอยาตา กรมหมอวรรณโรค โรงพระโอสถ แต่ละกรมมีเจ้ากรม และตำแหน่ง “ออกญาแพทยพงษาวิสุทธาธิบดี อะไภยพิริยบรากรมพาหุ จางวางแพทยาโรงพระโอสถ” ซึ่งเป็นผู้กำกับดูแลโรง พระโอสถเป็นผู้ที่ถือศักดิ์นาสูงสุดในบรรดาข้าราชการฝ่ายหมอลหลวง แสดงให้เห็นบทบาทสำคัญของแพทย์ปรงยาซึ่งทำหน้าที่ทั้ง เสาะหารรวบรวมและดูแลสุขภาพเครื่องยาสมุนไพรต่าง ๆ รวมทั้งการปรงยาหลวง และประสานงานกับหมอในกรมอื่น ๆ นอกจากนี้ กรมหมอนวดก็เป็นกรมที่มีความสำคัญด้วย เนื่องจาก “การนวด” เป็นการบำบัดโรคพื้นฐานในสมัยนั้น ในเรื่องนี้ เดอลาลูแบร์ (De la Loube're) ราชทูตชาวฝรั่งเศส ซึ่งเดินทางมาเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในสมัยอยุธยาได้บันทึกไว้ว่า “ในกรุง สยามนั้น ถ้าใครป่วยไข้ลง ก็จะเริ่มทำให้เส้นสายยึด โดยให้ผู้ชำนาญการในทางนี้ ขึ้นไปบ่นร่างกายของคนไข้ และใช้เท้าเหยียบ ๆ (สารานุกรมไทยฉบับเยาวชน,2561)

สมัยรัตนโกสินทร์รัชสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย รัชกาลที่ 2 แห่งราชวงศ์จักรี ได้โปรดเกล้าฯ ให้มี การรวบรวมตำราต่าง ๆ ครั้งใหญ่ จากหมอลหลวง หมอเชลยศักดิ์ และหมอที่เป็นพระภิกษุสงฆ์ทั่วพระราชอาณาจักร โดยให้พระ

พงษ์อำรินทรราชินิกุล พระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชเป็นนายกongผู้รวบรวมตำราแพทย์และตำรายาพระโอสถที่รวบรวมขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2355 และมีการตรวจชำระอย่างดีแล้วนั้น พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยได้โปรดเกล้าฯ พระราชทานบางส่วนให้จารึกลงบนหินอ่อนรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้างยาวราว 30 เซนติเมตร ประดิษฐานไว้ที่วัดราชโอรสาราม ใน พ.ศ. 2364 สองปีหลังจากอหิวาตกโรคระบาดครั้งใหญ่ ที่กรุงเทพฯ จารึกตำรายาบนหินอ่อน ซึ่งประดับบนกำแพงพระวิหารพระพุทธไสยาสน์ และที่ศาลารายหลังเล็กที่ปลูกติดกับกำแพงแก้วหน้าพระอุโบสถ ยังคงปรากฏอยู่จนปัจจุบัน

จากนั้นเมื่อพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 3 เสด็จขึ้นครองราชย์ได้โปรดเกล้าฯ ให้บูรณปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามครั้งใหญ่ ใน พ.ศ. 2375 และโปรดเกล้าฯ ให้พระยาบำเรอราชแพทยา พระราชโอรสในสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช ทำหน้าที่สืบทอดตำรายาและตำราลักษณะโรคทั้งปวง มาจารึกไว้บนแผ่นศิลาติดไว้ตามศาลาราย มีเรื่องเล่าสืบทอดกันมาว่า ผู้ถวายตำรับยาต้องสาบานตนว่ายาขนานนั้นตนได้ใช้มาและไม่ปิดบังแล้วให้พระยาบำเรอราชแพทยาตรวจดูอีกครั้ง ถ้าเห็นว่าดีก็ให้จารึกไว้ โดยให้จารึกชื่อเจ้าของตำรับยากำกับไว้ด้วย จารึกเกี่ยวกับการแพทย์แผนไทยนี้ แบ่งออกเป็นหมวดต่าง ๆ 4 หมวด ได้แก่

1. หมวดเวชศาสตร์ เป็นจารึกเกี่ยวกับโรคต่าง ๆ ว่าด้วยสมุฏฐานของการเกิดโรค พร้อมระบุตำรับยาต่าง ๆ ที่ใช้แก้โรคนั้น ๆ ซึ่งมีจารึกไว้ถึง 1,128 ขนาน
2. หมวดเภสัชศาสตร์ เป็นจารึกว่าด้วย สรรพคุณของเครื่องยาสมุนไพรแต่ละชนิด ทั้งที่เป็นของไทยและของเทศ ส่วนที่ใช้ประโยชน์และวิธีการใช้ประโยชน์ มีจารึกไว้ 113 ชนิด
3. หมวดหัตถศาสตร์ (การนวด) เป็นจารึกแผนภาพของโครงสร้างร่างกายมนุษย์ แสดงที่ตั้งของเส้นที่ใช้ขนาด 14 ภาพ และจารึกเกี่ยวกับการนวดแก้ชดยอก แก้ปวดเมื่อย และแก้โรคต่าง ๆ อีก รวม 60 ภาพ
4. หมวดดอนามัย (ฤๅษีดัดตน) เป็นวิธีการบริหารร่างกายหรือดัดตนสำหรับแก้ปวดเมื่อย จารึกเป็นรูปฤๅษีดัดตนในท่าต่าง ๆ มี 80 ท่า แต่ละท่ามีคำอธิบายประกอบ

ปัจจุบันจากการสำรวจในพบว่า ภายในวัดพระเชตุพนฯ มีรูปหล่อฤๅษีดัดตนหลงเหลืออยู่เพียง 24 ตนเท่านั้น ในปีพ.ศ. 2559 ทางวัดจึงได้เชิญผู้เชี่ยวชาญจากกรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก และนายช่างสิบหมู่จากกรมศิลปากร มาหารือร่วมกันเพื่อจัดสร้างฤๅษีดัดตนขึ้นใหม่ให้ครบถ้วนและมีความสมบูรณ์แบบมากที่สุด โดยได้ข้อสรุปว่า ฤๅษีดัดตนที่จะจัดสร้างขึ้นใหม่ต้องสมบูรณ์และถูกต้องตามลักษณะในสมัยรัชกาลที่ 3 มากที่สุด (เดลินิวส์ออนไลน์, 2559)

อีกทั้งยังมีจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ที่มีการรวบรวมจัดพิมพ์เป็นตำรา ซึ่งยังคงใช้เป็นตำราต้นแบบในการศึกษาวิชาการแพทย์แผนไทยในปัจจุบันต่อมาเมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นครองราชย์ใน พ.ศ. 2411 มีพระราชประสงค์ที่จะพัฒนาการแพทย์แบบดั้งเดิมของบรรพบุรุษให้ก้าวหน้าทันสมัย และมีมาตรฐานที่เชื่อถือได้ ดังนั้นใน พ.ศ. 2413 สองปีหลังขึ้นครองราชย์ จึงโปรดเกล้าฯ ให้ชำระตำราแพทย์แผนไทยให้ตรงกับของดั้งเดิม ซึ่งก่อนหน้านั้นกระจัดกระจายและคัดลอกกันมาจนผิดเพี้ยนไปจากต้นฉบับเดิมมาก และจัดเป็นหลักฐานไว้ในหอพระสมุดหลวง ตำราที่ชำระแล้วนี้เรียกว่า ตำราเวชศาสตร์ฉบับหลวง

พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อม แก่ปวงชนชาวไทย นานัปการ พระราชกรณียกิจที่สำคัญยิ่งประการหนึ่ง คือการรวบรวมองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทยมาเผยแพร่ในวงกว้าง ทำภูมิปัญญาไทยให้เป็นรากฐานของชาติไทย และตามหลักฐานจารึกแผ่นศิลาว่าด้วยการปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหารครั้งรัชกาลที่ 3 จ.ศ.1193 ตรงกับวันที่ 29 ตุลาคม พ.ศ.2347 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้าสเด็จพระราชดำเนินทรงถวายผ้าพระกฐิน ณ วัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร และได้ทอดพระเนตรเห็นพระอุโบสถ พระวิหาร พระระเบียง ภูฎิ เสนาสนะต่าง ๆ ชำรุดปรักหักพังมาก จึงมีพระราชศรัทธาจะปฏิสังขรณ์และขยายพื้นที่ให้มากกว่าเดิม โดยมีพระราชโองการให้หรือพระอุโบสถเดิม และก่อเสนาสนะต่าง ๆ มีการจารึกตำราการแพทย์แผนไทยติดประดับไว้ตามศาลาราย เช่น แผนผิวดา ผียอดเดี่ยว แผนซัลลูกะ แผนลำบองราหู แผนกุมารและแม่มือ อีกทั้งยังมีการจัดสร้างฤๅษีดัดตนตั้งไว้ศาลาละ 4-5 รูป รวม 16 หลัง ซึ่งองค์การการศึกษาทางวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ได้ประกาศรับรองศิลาจารึกวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามราชวรมหาวิหาร เป็นมรดกความทรงจำแห่งโลก เมื่อวันที่ 27 พฤษภาคม 2554 นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณ ที่ทำให้การแพทย์แผนไทยมีความเจริญรุ่งเรือง เกิดคุณูปการแก่ปวงชนในวงกว้างด้วยสำนักพระมหากรุณาธิคุณและเพื่อเป็นการเทิดพระเกียรติและแสดงถึงความกตัญญูตเวที กรมพัฒนาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก กระทรวงสาธารณสุข จึงเห็นควรถวายพระราชสมัญญา “พระบิดาแห่งการแพทย์แผนไทย” แต่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระมหาเจษฎาราชเจ้า และให้กำหนดวันที่ 29 ตุลาคมของทุกปี เป็น “วันภูมิปัญญา

การแพทย์แผนไทยแห่งชาติ” ซึ่งนำความภาคภูมิใจมาสู่ชาวไทยตราบนับถึงปัจจุบัน เพื่อน้อมรำลึกถึงพระมหากษัตริย์คุณ แห่งองค์ พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 3 ได้ทรงโปรดเกล้าฯ ให้มีการรวบรวมองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย ยังคง ประกอบภารกิจใหญ่หลวงนานัปการ เพื่อสร้างความมั่นคงมั่งคั่ง สร้างความร่มเย็นเป็นสุขแก่ อาณาประชาราษฎร์ และ ประเทศชาติอย่างอนงอนันต์ (กองคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและการแพทย์พื้นบ้าน, 2558)

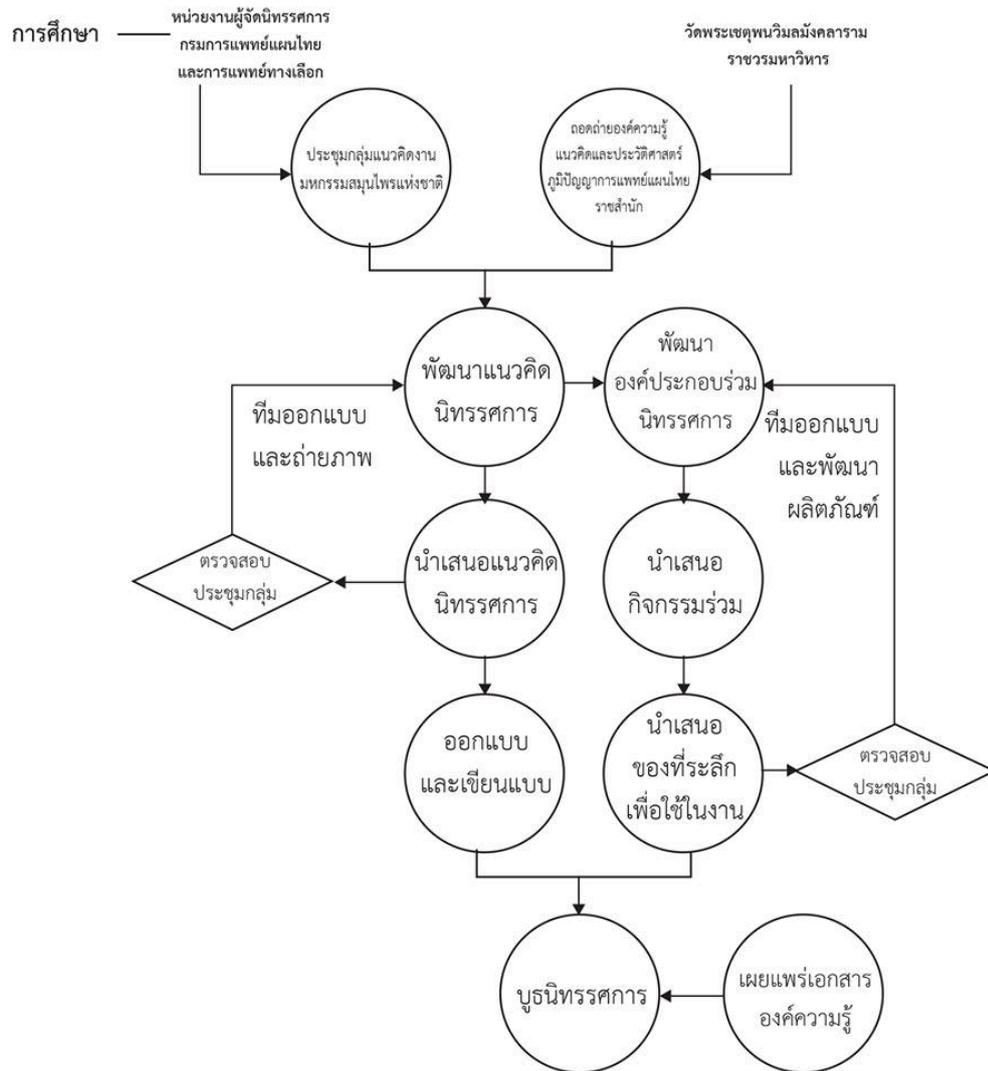
งานมหกรรมสมุนไพรมหาชาติและการประชุมวิชาการประจำปีการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ ทางเลือกแห่งชาติ ครั้งที่ 15 เนื่องในงาน 100 ปี การสาธารณสุขไทย (พ.ศ. 2461 – 2561) จัดระหว่างวันที่ 18 – 21 กรกฎาคม พ.ศ.2561 ณ อาคารชาเลนเจอร์ 1 – 2 และห้องประชุมจูปีเตอร์ 4 – 16 ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี โดยการจัดงานครั้งนี้ทางหน่วยงานผู้จัดมีแนวคิดการนำเสนอภูมิปัญญาการนวดไทยสู่มรดกโลก วัดโพธิ์เป็นเปรียบดั่ง มหาวิทยาลัยแห่งแรกที่มีองค์ความรู้หลากหลายด้าน แหล่งองค์ความรู้หนึ่งที่มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักในระดับสากล คือด้านการนวด ไทยแบบราชสำนัก และสมุนไพรมหาชาติที่มีประวัติศาสตร์ความเป็นมาที่ยาวนาน เป็นศูนย์กลางด้านการแพทย์แผนไทย จำเป็นอย่างยิ่งที่ควรศึกษาบริบท เรื่องราว อัตลักษณ์ กิจกรรม เพื่อให้การเผยแพร่สู่สากลเป็นไปได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป การออกแบบ นิทรรศการส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้แพทย์แผนไทย วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ ได้แก่ อัตลักษณ์และกิจกรรมภายในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร
2. เพื่อออกแบบเสนอแนะแนวคิดการนำเสนองานนิทรรศการเพื่อประชาสัมพันธ์วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร

ขอบเขตของการวิจัย และกรอบแนวคิด

ศึกษาศึกษาองค์ความรู้ด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพเบื้องต้นเพื่อสื่อสารอย่างง่าย โดยมีกลุ่มเป้าหมายที่เป็น นักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างชาติ ได้แก่อัตลักษณ์และกิจกรรมภายในวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร โดยมีขอบเขตพื้นที่ขนาด 6 x 20 เมตร (120 ตร.ม.) เพื่อการประชาสัมพันธ์นิทรรศการ ในงานมหกรรมสมุนไพรมหาชาติและการประชุมวิชาการประจำปีการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือกแห่งชาติ ครั้งที่ 15 เนื่องในงาน 100 ปี การสาธารณสุขไทย (พ.ศ. 2461 – 2561)

ภาพ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ศึกษาเอกสารเว็บไซต์ และข้อมูลทุติยภูมิวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร
2. ลงพื้นที่สังเกตการณ์การท่องเที่ยว ถ่ายภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหววัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร
3. ประชุมกลุ่มผู้บริหารและคณะทำงานร่วมกับหน่วยงานกรมการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก ด้านขอบเขตพื้นที่การประชาสัมพันธ์นิทรรศการ ในงานมหกรรมสมุนไพรมหานครแห่งชาติและการประชุมวิชาการประจำปีการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือกแห่งชาติ ครั้งที่ 15 เนื่องในงาน 100 ปี การสาธารณสุขไทย (พ.ศ. 2461 – 2561)
4. สัมภาษณ์พระมัคคุเทศก์ประจำวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร
5. วิเคราะห์และสรุปเป็นข้อกำหนดด้านอัตลักษณ์และกิจกรรม เพื่อใช้ในการออกแบบ
6. การเสนอแนะแนวความคิด Theme ในการออกแบบภาพลักษณ์งานมหกรรมการแพทย์แผนไทย ซึ่งประกอบด้วย เรื่องราวองค์ประกอบของการแพทย์แผนไทยที่สอดคล้องกับอัตลักษณ์ในการท่องเที่ยววัดโพธิ์
7. นำเสนอแบบนิทรรศการ
8. เขียนแบบ จัดทำ Layout สำหรับการก่อสร้างนิทรรศการ
9. ออกแบบและจัดทำสื่อวีดิทัศน์และของที่ระลึกเพื่อประกอบนิทรรศการ
10. จัดทำหนังสือประกอบการนิทรรศการ
11. ประเมินผลนิทรรศการ

สรุปผลการวิจัย

ข้อมูลที่ผู้วิจัยศึกษาเป็นข้อมูลที่มีขอบเขตด้านการท่องเที่ยวเชิงสุขภาพ อัตลักษณ์และกิจกรรมของวัดโพธิ์ ซึ่งเป็นเพียงข้อมูลสรุปเบื้องต้นสำหรับใช้ในการประชาสัมพันธ์นักท่องเที่ยวที่มาท่องเที่ยวเป็นครั้งแรกให้เข้าใจและเห็นภาพรวมเรื่องราวก่อนการศึกษาข้อมูลเชิงลึกจากวัดโพธิ์ในบรรยากาศจริงตามอัธยาศัยต่อไป ซึ่งมีข้อมูลเรื่องราวที่น่าสนใจเป็นอย่างมาก โดยข้อมูลนี้ผู้วิจัยได้พิจารณาจากศักยภาพในการออกแบบสร้างสรรค์และนำเสนอนิทรรศการที่เป็นรูปธรรมเป็นสำคัญ โดยคัดเลือกมาเพื่อนำเสนอจำนวน 8 ด้านดังนี้

ด้านที่ 1 พระพุทธรูป

พระวิหารพระพุทธไสยาส หรือวิหารพระนอนตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงเหนือในเขตพุทธาวาส วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวโปรดให้สร้างพระพุทธไสยาส ขึ้นคราวบูรณปฏิสังขรณ์วัดพระเชตุพนครั้งใหญ่เมื่อ พ.ศ.2375 และยังมีจิตรกรรมฝาผนังที่บันทึกเรื่องราวล้อมรอบตัวพระวิหารตามแบบไทยประเพณีภายในวิหารที่มีความสวยงามและใหญ่เป็นอันดับ 3 ของประเทศ มีลักษณะพิเศษที่พระบาทขององค์พระ คือประดับมุกมลงกล 108 ประการ พระระเบียงเป็นองค์ประกอบส่วนหนึ่งที่สร้างล้อมรอบพระอุโบสถ เชื่อมต่อกับพระวิหารที่คอยู่รอบพระอุโบสถทั้งสี่ทิศ เป็นที่ประดิษฐานของพระพุทธรูปสำคัญ และสร้างพระวิหารไว้ประจำสี่ทิศ พระระเบียงชั้นในประดิษฐานพระพุทธรูป 150 องค์ พระระเบียงชั้นนอกประดิษฐานพระพุทธรูป 244 องค์ เป็นพระพุทธรูปที่รัชกาลที่ 1 โปรดเกล้าฯ ให้อัญเชิญมาจากหัวเมืองฝ่ายเหนือ ปัจจุบันทางวัดได้บูรณปฏิสังขรณ์ลงรักปิดทอง พระพุทธรูปทุกองค์ล้วนแต่เป็นเนื้อสำริด มีพุทธลักษณะงดงาม เป็นพุทธศิลป์ในยุคสมัยต่าง ๆ

ด้านที่ 2 พระมหาเจดีย์ 4 รัชกาล

พระมหาเจดีย์ทั้งสี่องค์อยู่ในบริเวณกำแพงสีขาว ชุ่มประตู่ทางเข้าเป็นสถาปัตยกรรมไทยประยุกต์แบบจีน ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบ เครื่องถ้วยหลากสีพระมหาเจดีย์แต่ละองค์เป็นเจดีย์ย่อไม้สิบสองเพิ่มมุมสูง 42 เมตร ประดับกระเบื้องเคลือบและกระเบื้องเครื่องถ้วยหลากลายต่าง ๆ สันเกตได้ง่าย องค์ประกอบด้วยกระเบื้องเคลือบสีเขียว นามว่า พระมหาเจดีย์ศรีสรรเพชดาญาณ สร้างในสมัยรัชกาลที่ 1 เพื่อครอบพระศรีสรรเพชญ์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปยืนองค์ใหญ่สูง 16 เมตร ได้ชะลอมาจากพระราชวังที่กรุงศรีอยุธยา ภายในบรรจุพระบรมธาตุ นับเป็นพระมหาเจดีย์ประจำรัชกาลที่ 1 พระมหาเจดีย์องค์ที่ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีขาว นามว่า พระมหาเจดีย์ดิถีธรรมกรนิทาน สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ทรงพระราชอุทิศถวายแด่พระบรมราชชนก คือรัชกาลที่ 2 นับเป็นพระมหาเจดีย์ที่ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีเหลือง นามว่า พระมหาเจดีย์มุณีบริวาร สร้างในสมัยรัชกาลที่ 3 ทรงพระราชอุทิศถวายแด่พระพุทธรูป นับเป็นพระมหาเจดีย์ประจำพระองค์พระมหาเจดีย์องค์ที่ประดับด้วยกระเบื้องเคลือบสีน้ำเงินเข้ม เป็นพระมหาเจดีย์ที่รัชกาลที่ 4 ทรงสร้างขึ้นตามแบบพระเจดีย์ศรีสุริโยทัย กรุงศรีอยุธยา นามว่า พระมหาเจดีย์ทรงพระศรีสุริโยทัย เพื่อถวายเป็นพุทธรูป

ด้านที่ 3 ทวารบาล

ทวารบาลไทย เริ่มตั้งแต่สมัยร.1 วัดโพธิ์แห่งนี้ได้มียักษ์เฝ้าวัด 2 คู่ 4 ตน คือ ยักษ์กายสีแดง, ยักษ์กายสีเขียว, ยักษ์กายสีเทา และยักษ์กายสีเนื้อเกิดขึ้นซึ่งได้ ตัวจริงมีลักษณะคล้ายกับยักษ์ในเรื่องรามเกียรติ์ทวารบาลจีน ลั่นถัน คือ ตึกตาคินยืนท้าวเอวถืออาวุธ แต่งกายแบบงิ้ว เป็นขุนนางฝ่ายบู๊ เป็นนักรบ มือถืออาวุธ หน้าตาดูเมื่อจ้องมอง มีเสื้อเกราะรัดตัวอย่างทะมัดทะแมง บางรูปก็เหมือนทหารยืนประจำการอยู่ เป็นนักรบระดับขุนพลทำหน้าที่คล้าย security guard ประจำวัดโพธิ์ ในปัจจุบัน ทวารบาลฝรั่ง ตึกตาคินแต่งกายแบบฝรั่ง เป็นรูปมาร์โคโปลี คือ ฝรั่งคนแรกที่เดินทางเข้าไปในประเทศจีน และเผยแพร่อารยธรรมตะวันตกให้แก่ชาวจีน มีอยู่ 4 คู่

ด้านที่ 4 ขาดิพนธ์

วัดโพธิ์ถือได้ว่าเป็นคล้ายมิวเซียมที่บันทึกเรื่องราวประวัติศาสตร์ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องการค้าขาย ภาษา เศรษฐกิจ การแพทย์ จิตรกรรม สถาปัตยกรรมที่เป็นารรวม 3 สัญชาติ ไทย จีน ฝรั่งเศส เข้าไว้ด้วยกัน และองค์ความรู้อีกมากมาย มาถึงปัจจุบัน ทำให้เรื่องราวเหล่านี้ต่างเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทย และชาวต่างชาติ ที่ต่างเข้ามาวัดโพธิ์แห่งนี้

ด้านที่ 5 ศาลารายแม่ซื่อ

แม่ซื่อ เป็นวิธีการที่บรรพบุรุษของเราคิดขึ้นเพื่อปกป้องลูกหลานให้มีชีวิตที่ดี เด็กทุกคนที่เกิดมาต้องมีแม่ซื่อประจำวันเกิดคอยดูแลปกป้องให้พ้นจากอันตรายทั้งปวง หลีกเลี่ยงการเจ็บไข้ได้ง่าย ทั้งยังเป็นการสร้างขวัญ และกำลังใจแก่พ่อแม่ที่ต้องเลี้ยงลูกๆของตนด้วย ซึ่งทั้งหมดเป็นการสื่อให้เห็นถึงความรักจากรุ่นสู่รุ่น เมื่อแม่ซื่อเห็นเด็กทารกมีแม่ใหม่ซึ่งก็คือคนจึงเกิดความหวง

แน่นอนอยากได้ลูกกลับไปอยู่กับตนจึงมักทำให้เกิดอาการเจ็บป่วยส่วนคนโบราณก็มักจะไม่ให้พูดว่าเด็กทารกน่ารักแต่จะทำให้พูดว่า
นำเกลียน่าซังเพื่อไม่ให้แม่ชื่อนึกเสียดาย

แม่ชื่อผู้ดูแลรักษาทารกที่เกิดวันอาทิตย์มีชื่อเรียกว่า วิจิตรมาวรรณ ศีรษะเป็นสิงห์มีผิวกายสีแดง

แม่ชื่อผู้ดูแลรักษาทารกที่เกิดวันจันทร์มีชื่อเรียกว่า วรรณจนคราญ ศีรษะเป็นม้ามีผิวกายสีขาวนวล

แม่ชื่อผู้ดูแลรักษาทารกที่เกิดวันอังคารมีชื่อเรียกว่า ยักษ์บริสุทธิ ศีรษะเป็นควายมีผิวกายสีชมพู

แม่ชื่อผู้ดูแลรักษาทารกที่เกิดวันพุธมีชื่อเรียกว่า สามลัทศ ศีรษะเป็นช้างมีผิวกายสีเขียว

แม่ชื่อผู้ดูแลรักษาทารกที่เกิดวันพฤหัสบดีมีชื่อเรียกว่า กาโลทุกข์ ศีรษะเป็นกวางมีผิวกายสีเหลืองอ่อน

แม่ชื่อผู้ดูแลรักษาทารกที่เกิดวันศุกร์มีชื่อเรียกว่า ยักษ์นงเยาว์ ศีรษะเป็นวัว มีผิวกายสีฟ้า

แม่ชื่อผู้ดูแลรักษาทารกที่เกิดวันเสาร์มีชื่อเรียกว่า เอกาโลย์ ศีรษะเป็นเสือ มีผิวกายสีดำ

ด้านที่ 6 ศาลารายเส้นประธานสิบ

เส้นประธาน มีความสำคัญต่อการบำบัดรักษาโรคด้วยวิธีการนวดแผนไทย เพราะเป็นโครงสร้างที่ใช้ในการอธิบายถึงความ
เป็นปกติสุข และความผิดปกติของร่างกายได้ โดยเฉพาะความผิดปกติซึ่งมีสาเหตุมาจากการติดขัดหรือกำเริบของลม เชื่อกันว่ามี
เส้นอยู่ในร่างกายของเราถึง 72,000 เส้น แต่ที่เป็นเส้นประธานแห่งเส้นทั้งปวงมีเพียง 10 เส้นเท่านั้น เส้นประธานเป็นทางเดิน
ของลม ซึ่งเป็นพลังภายในที่หล่อเลี้ยงร่างกายให้ทำงานได้ตามปกติ (ประพจน์ เกตุรากาศ, 2555)

ด้านที่ 7 ฤๅษีตัดตน

เขามอ หรือสวนหย่อม เป็นสวนหินปลูกไม้ประดับที่รัชกาลที่ 3 โปรดเกล้าฯ ให้รื้อชนกอนศิลาใหญ่ และเล็กซึ่งก่อเป็น
ภูเขาในสวนขวาในพระบรมมหาราชวังเขาฤๅษีตัดตน คือสวนสุขภาพแห่งหนึ่งอยู่ใกล้กับพระวิหารทิศใต้ เป็นพระราชประสงค์
ของรัชกาลที่ 1 ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้รวบรวมกรมแพทย์แผนโบราณ และศิลปวิทยาการครั้งกรุงศรีอยุธยาไว้ ทรง
พระราชดำริเอาท่าตัดตนอันเป็นการพักผ่อนอิริยาบถ แก่ปวดเมื่อยตามส่วนต่างๆ ของร่างกาย คติไทยที่ยกย่องฤๅษีเป็นครู ผู้
ประสิทธิ์ประสาทศิลปวิทยาการต่างๆ เป็นรูปปั้นฤๅษีตัดตนท่าต่างๆ สมัยแรกสร้างนั้นปั้นด้วยดิน ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ 3 หล่อ
เป็นเนื้อชินอยู่จนถึงปัจจุบันเดิมมีทั้งหมด 80 ท่า แต่ปัจจุบันคงเหลืออยู่ 24 ท่า ต้นไม้ทุกต้นคือยา จึงมีสมุนไพรมากหลายชนิด
มาประดับตกแต่ง

ด้านที่ 8 อັถลักษณ์จากลินค้ำถ่วงเรือ

ตุ๊กตาดินขุนนางฝ่ายพลเรือนหรือฝ่ายขุน หน้าตาอ้อมยิ้มนิดๆสวมหมวกทรงสูงมือข้างหนึ่งถือหนังสือ ข้างหนึ่งลูบหนวด
เคราเหมือนกำลังครุ่นคิด สวมเสื้อคลุมยาวและรองเท้าวาง มองเป็นคนภูมิฐาน เป็นนักปกครอง นักวางแผน และขุนนางแห่งราช
สำนัก ตุ๊กตาดินนักปราชญ์หรือชีวจาย หน้าตาอ้อมยิ้มสบายๆสวมหมวกทรงสูงมีรอยพับ ใบหน้าเรียบ ไม่มีหนวดเครา เหมือนคน
หนุ่ม แต่งตัวภูมิฐาน สวมเสื้อคลุมยาวพร้อมรองเท้าวาง มือข้างหนึ่งถือพัด หรือถือหนังสือ ท่าทางเป็นคนมีความรู้ ตุ๊กตาดินสามัญชน
คนทำงาน ส่วนมากเป็นรูปชายไว้เครา ใส่หมวกฟาง มือข้างหนึ่งถือเครื่องมือทำงาน ถือจอบ ถือแห ตุ๊กตาดินสาวจีน รูปปั้นแบบ
ต่างๆ ส่วนมากมีหน้าตาสดชื่นยิ้มแย้ม มีทั้งรูปเกล้ามวยผมผูกผ้า และมีผ้าคลุมผมพลิ้วบาง สวมเสื้อคลุมยาวกรอมรองเท้าวาง ตุ๊กตาดิน
รูปสิงโตคาบแก้ว รูปสลักสิงโตนิยมตั้งประดับที่เชิงบันได หรือหน้าประตูทางเข้าออกตามแต่ขนาด อ้าปากแยกเขี้ยว ในปากมีหิน
ก้อนกลมเล็กๆ สามารถเอามือสอดเข้าไปกลิ้งเล่นได้ รูปสลักและรูปปั้นศิลาแบบจีน นอกจากมีรูปลักษณะเหมือนคนแล้ว ยังมีรูป
กลอง รูปสัตว์ ข้าง มา ควาย ไก่ ลิง หมู ตั้งประดับตามลานบริเวณเขตพุทธาวาส บางแห่งอยู่ข้างสวนหินขนาดใหญ่เล็ก ทุกตัวนั้น
ไม่เพียงแต่เป็นตัวแทนแห่งศิลปกรรมจีนเท่านั้น ยังบอกถึงฝีมือช่างสลัก ช่างปั้นว่ามีชั้นเชิงแฝงด้วยภูมิธรรม ภูมิปัญญา และ
ปรัชญาอันลุ่มลึกไว้ด้วย (พระมหาอุดม ปัญญาโก, สัมภาษณ์ 2561)

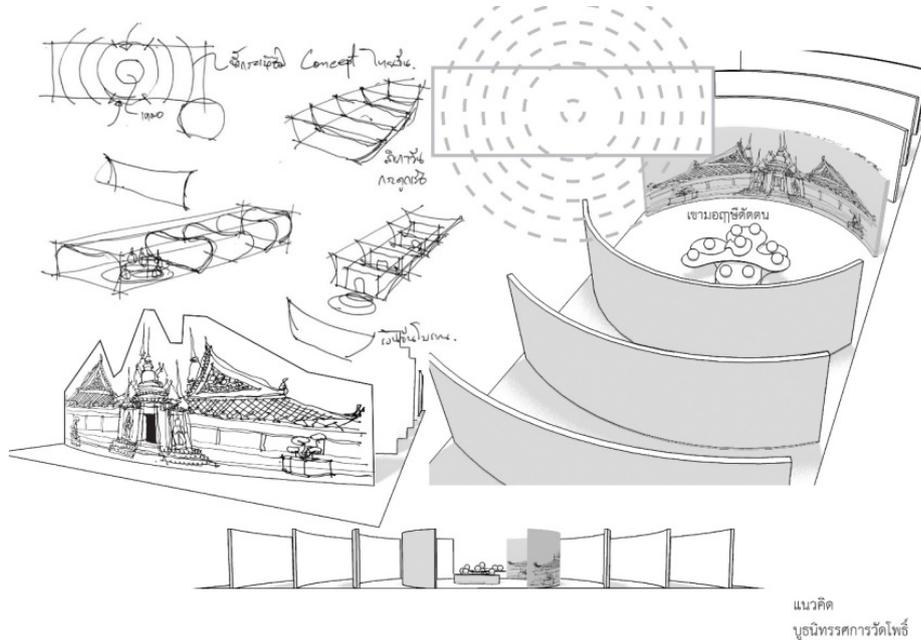
ข้อมูลกิจกรรม

วัดโพธิ์เปรียบได้ว่าเป็นมหาวิทยาลัยเปิดแห่งแรกของประเทศไทย ซึ่งเปรียบเสมือนตักศิลาให้ความรู้ทางพุทธศาสนา ขาดิ
พันธ์ุ ประวัติศาสตร์ วรรณกรรม และการแพทย์เป็นต้น เป็นพุทธวัฒนธรรมที่มีมาอย่างยาวนาน ปัจจุบันวัดโพธิ์มีการศึกษา
สงเคราะห์ ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ วัดพระเชตุพน (ศพอ.พช.) ที่จัดตั้งมายาวนานกว่า 40 ปี ให้เยาวชนและ
ประชาชนทั่วไปได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้ ทั้งการนวด สมุนไพร ดนตรีไทย นาฏศิลป์ โขน ศิลปวัฒนธรรม การปฏิบัติธรรม
พระพุทธศาสนา ตลอดจนภาษาจีนและอังกฤษอีกด้วย

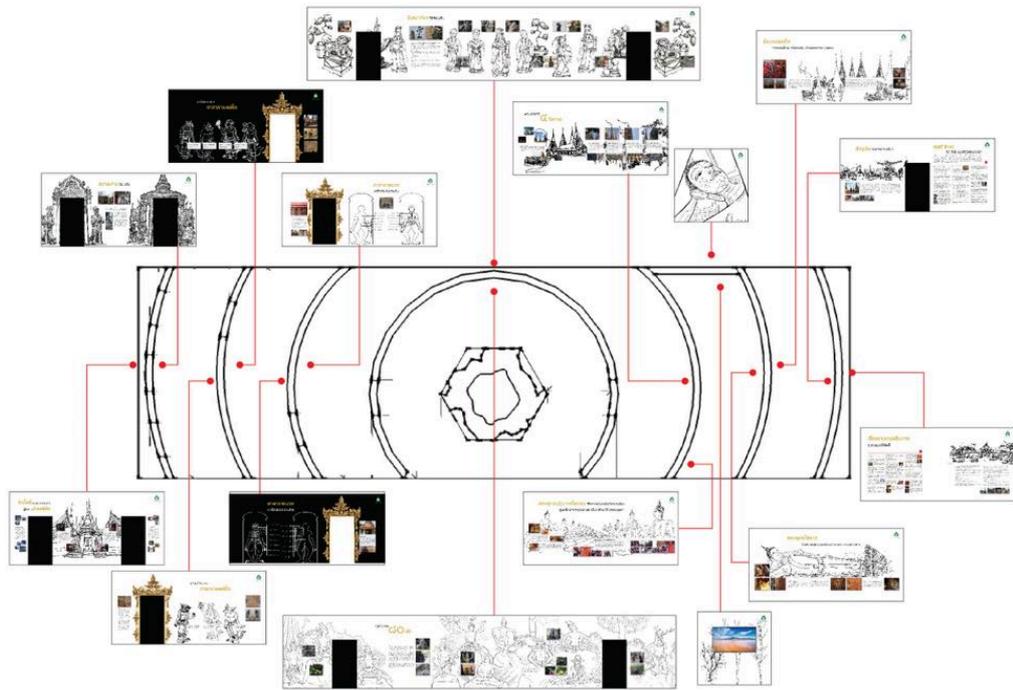
การออกแบบนิทรรศการ

ขั้นการนำเสนอแนวความคิด ผู้วิจัยได้นำเสนอมุมมองของนักท่องเที่ยว ผู้วิจัยมีแนวคิดในการจำลอง วัดโพธิ์ในรูปแบบที่เปลี่ยนไปสู่ความเป็นพิพิธภัณฑ์ เนื่องวัดโพธิ์ได้ชื่อว่ามีมหาวิทยาลัยแห่งแรก โดยนำเสนอมุมมองผ่านสายตาของนักท่องเที่ยวจำลองจุด Landmark ที่เป็นอัตลักษณ์ของการท่องเที่ยวภายในวัดโพธิ์ ตลอดจนการให้ข้อมูลกิจกรรมของวัด ด้วยรูปแบบการนำเสนอที่เรียบง่าย ร่วมสมัย สีและรูปแบบของบุธที่มีความเรียบง่ายด้วยลายเส้นสเกตช์ ประกอบภาพถ่าย รายละเอียดการเล่าเรื่อง และตัวอักษรบรรยายเรื่องราวอัตลักษณ์ต่างๆ ของวัดโพธิ์ โดยออกแบบโครงสร้างผนังจากจุดศูนย์กลาง เขามอฤๅษีตัดถนนผ่อกด้านข้างคล้ายระลอกคลื่นเป็นผนังต่อเนื่องไป เปรียบได้กับการเผยแพร่องค์ความรู้จากศูนย์กลางวัดโพธิ์สู่สากล

การใช้รูปทรงเรขาคณิตจากทรงกระบอกนี้มีจุดโลบาย เพื่อต้องการให้เกิดความแตกต่างจากสถานที่จริงไม่ให้มีผลกระทบต่อภาพจำ หรือบิดเบือนเรื่องราวอัตลักษณ์ของรูปทรงองค์ประกอบภายในสถานที่จริง ส่วนภาพประกอบใช้ลายเส้นสเกตช์ขาวดำเพื่อเป็นการตัดทอนสีสันและรายละเอียดให้เหลือเพียงเนื้อหา แก่นแกนของอัตลักษณ์ด้านต่างๆ ของวัดโพธิ์ และยังทำให้เกิดมุมมองใหม่แก่นิทรรศการและกลมกลืนกันด้วย

ภาพ 2 แนวคิดโครงสร้างนิทรรศการวัดโพธิ์ขนาดบุธกว้าง 6 เมตร ยาว 20 เมตร สูง 3 เมตร

ภาพ 5 ผังแสดงกราฟิกที่มีความเชื่อมโยงระหว่างภาพวาดและภาพถ่ายเพื่อเล่าเรื่อง แสดงความสวยงามของสถานที่และเรื่องราว Landmark องค์กรประกอบต่าง ๆ ของวัดโพธิ์

ขั้นการนำเสนอนิทรรศการ

ชื่อบูรณิทรรศการ “วัดโพธิ์ ผ่านกาลเวลา สู่ความร่วมมือ” ในงานมหกรรมสมุนไพรมหาชาติและการประชุมวิชาการ ประจำปีการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือกแห่งชาติ ครั้งที่ 15 เนื่องในงาน 100 ปี การสาธารณสุขไทย (พ.ศ. 2461 – 2561) จัดระหว่างวันที่ 18 – 21 กรกฎาคม พ.ศ. 2561 ณ อาคารชาเลนเจอร์ 1-2 และห้องประชุมจูปีเตอร์ 4 - 16 ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี

ภาพ 6 นิทรรศการที่มีการนำฤกษ์ดีดต้นของจริงทั้งหมด 9 ต้นจากวัดโพธิ์มาตั้งบนเขามอจำลองในนิทรรศการ

ภาพ 7 ด้านหน้าของนิทรรศการ

ภาพ 8 กิจกรรมการนำเที่ยววัดโพธิ์จำลอง พาเที่ยวโดยวิทยากรมัคคุเทศก์ พระมหาอดม ปัญญาโก

ภาพ 9 จุดเด่นพระพุทธรูปไสยาสน์ พร้อมวิถีทัศน์ประชาชนสัมพันธ์เรื่องราววัดโพธิ์

ภาพ 10 กิจกรรมภายในบูธนิทรรศการ การสาธิตกายบริหารฤๅษีดัดตน วัดโพธิ์

ภาพ 11 ด้านหลังของนิทรรศการที่สื่อถึงอัตลักษณ์ของชุมชนในพื้นที่และการเดินทางมาวัดโพธิ์

บุชนิทรรศการสามารถลดเวลาบรรยายของวิทยากรมัคคุเทศก์ พระมหาอุดม ปัญญาโก ให้เห็นภาพรวมของวัดโพธิ์ได้เหลือเพียงครึ่งชั่วโมง ทำให้เป็นสื่อการสอนให้นักท่องเที่ยวสามารถทราบข้อมูลของวัดโพธิ์ได้จำนวนมากขึ้น หลายรอบขึ้น เนื่องจากสถานที่จริงวัดโพธิ์มีสถานที่กว้างขวางมาก ทำให้การเข้าถึงข้อมูลจากการฟังบรรยายจากผู้รู้ที่รู้จริง หรือวิทยากรมัคคุเทศก์ประจำวัดเป็นไปได้ไม่ทั่วถึง ทำให้พลาดโอกาสในการรับรู้การสรุปข้อมูลที่สำคัญ และการซักถามจากวิทยากร

อภิปรายผล

จากการสร้างสรรค์ผลงานที่ผ่านมาการออกแบบนิทรรศการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเพื่อการเรียนรู้แพทย์แผนไทยวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ผู้วิจัยได้ดำเนินการประเมินผลสัมฤทธิ์ของงานว่าผู้ที่มาเยี่ยมชมผลงานมีความพึงพอใจกับผลงานการออกแบบนิทรรศการเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว เพื่อการเรียนรู้แพทย์แผนไทย วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม ราชวรมหาวิหาร มากน้อยเพียงใด สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ประกอบด้วยข้อคำถามแบบเลือกตอบ (Check List) แบบประมาณค่า (Rating scale) และข้อคำถามปลายเปิด (open-end question) การประเมินผลได้รับแบบประเมินกลับมาจำนวน 48 ชุด การเก็บรวบรวมจากผู้เข้าร่วมงานมหกรรมสมุนไพรแห่งชาติ ครั้งที่ 15 ระหว่างวันที่ 18 - 21 กรกฎาคม 2561 ณ Challenger 2 Impact เมืองทองธานี โดยนำเสนอผลการศึกษาดังนี้

ส่วนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านความพึงพอใจต่อการออกแบบสร้างสรรค์บุชนิทรรศการวัด

ส่วนที่ 1 การประเมินครั้งนี้มีผู้ตอบแบบสอบถามจำนวน 48 คน ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงจำนวน 27 คน คิดเป็นร้อยละ 56.3 รองลงมาเป็นเพศชายจำนวน 21 คน คิดเป็นร้อยละ 43.8 กว่าร้อยละ 41.7 มีอายุในช่วง 40-59 ปีจำนวน 20 คน กว่าร้อยละ 52.1 มีระดับการศึกษาปริญญาตรีจำนวน 25 คน มีรายได้ต่อครัวเรือนส่วนใหญ่อยู่ที่ต่ำกว่า 20,000 บาท จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 35.4 และประกอบอาชีพค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัวเป็นส่วนใหญ่จำนวน 17 คน คิดเป็นร้อยละ 35.4 จากผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เคยไปเยี่ยมชมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามหรือวัดโพธิ์จำนวน 35 คน คิดเป็นร้อยละ 72.9 และไม่เคยไปเยี่ยมชมวัดพระเชตุพนวิมลมังคลารามหรือวัดโพธิ์จำนวน 13 คน คิดเป็นร้อยละ 27.1

ส่วนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลด้านความพึงพอใจต่อการออกแบบสร้างสรรค์บุชนิทรรศการวัดโพธิ์

ในส่วนนี้ผู้วิจัยได้เสนอผลการวิเคราะห์ระดับความพึงพอใจต่อการออกแบบสร้างสรรค์บุชนิทรรศการวัดโพธิ์ในรูปแบบของค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานโดยมีการกำหนดระดับการให้คะแนนแบ่งออกเป็น 5 ระดับ จากจำนวนผู้ตอบแบบสอบถามทั้งหมด 48 คน พบว่า ในภาพรวมมีความพึงพอใจต่อการออกแบบสร้างสรรค์บุชนิทรรศการวัดโพธิ์อยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ (\bar{X} = 4.12) และเมื่อพิจารณาในแต่ละด้านพบว่าจากผนังที่แสดงเรื่องราวของวัดโพธิ์ทั้งหมด 12 ผนัง ผนังที่แสดงเรื่องราวฤๅษีดัดตน 80 ทำให้ผู้ตอบแบบสอบถามมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมากที่สุดโดยมีค่าเฉลี่ย (\bar{X} = 4.27) รองลงมาผนังแสดง

เรื่องราวศาลารายแม่ซ้อยอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.23$) ผนังแสดงเรื่องราวพระมหาเจดีย์ 4 รัชกาลอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.23$) และผนังแสดงเรื่องราวพระพุทธรูปปฏิมากรโบราณอิริยาบถนั่งและยืนที่พระระเบียง วัดพระเชตุพนอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.19$)

การที่ผู้ตอบแบบสอบถามได้มาเที่ยวชมบุญนิตยกรรมวัดโพธิ์ในครั้งนี้ทำให้อยากไปเยี่ยมชมสถานที่จริงของวัดโพธิ์มากขึ้นเพียงใด ผลประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.23$) โดยผนังที่แสดงเรื่องราวศาลารายนวด (จารึกเส้นประธานสิบ) ทำให้อยากไปเยี่ยมชมสถานที่จริงของวัดโพธิ์มากขึ้นอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.21$)

ผู้ตอบแบบสอบถามเห็นว่าเรื่องราวที่นำมาจัดแสดงในผนังบุญวัดโพธิ์นี้ ได้แสดงเนื้อหาและอัตลักษณ์วัดโพธิ์ได้ครบถ้วนอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.19$) โดยผนังที่แสดงเรื่องราวเรื่องราวการเดินทางสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ชุมชนรอบวัดโพธิ์ อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.17$) และผนังแสดงเรื่องราวพระมหาเจดีย์ 4 รัชกาลอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.17$)

ผู้ตอบแบบสอบถามได้รับข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับวัดโพธิ์ “หลัง” จากได้เที่ยวชมบุญนิตยกรรมวัดโพธิ์ในครั้งนี้อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.10$) ผนังแสดงเรื่องราวทวารบาล (ยักษ์ไทย) อยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.08$) และผนังที่แสดงเรื่องราวนักท่องเที่ยวในปัจจุบันอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ย ($\bar{X} = 4.08$)

โดยรวมแล้วผู้ตอบแบบสอบถามได้รับข้อมูลและความรู้เกี่ยวกับวัดโพธิ์ในการมาเที่ยวชมบุญนิตยกรรมวัดโพธิ์ในครั้งนี้มากที่สุดเพียงใด ผลประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด โดยมีค่าเฉลี่ยอยู่ที่ ($\bar{X} = 3.98$)

ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีการสร้างสื่อในลักษณะเดียวกันนี้ที่วัดโพธิ์ในสถานที่จริง เพื่อให้นักท่องเที่ยวสามารถฟังบรรยายสรุปเรื่องราวของวัดโพธิ์จากวิทยากรมัคคุเทศก์ด้วยเวลาสั้น ๆ ก่อนการเรียนรู้เชิงลึกที่มุ่งเน้นรายละเอียดตามอัธยาศัยต่อไป

2. การต่อยอดสู่สื่อนิตยกรรมเคลื่อนที่ขนาดเล็กที่สามารถถอดประกอบ จัดเก็บ เคลื่อนย้ายได้ง่าย เพื่อการใช้งานนอกสถานที่แบบใช้ซ้ำได้ต่อไป

เอกสารอ้างอิง

กองคุ้มครองภูมิปัญญาการแพทย์แผนไทยและพื้นบ้านไทย. (2558). **พระบิดาแห่งการแพทย์แผนไทย**.

กรุงเทพฯ : กรมการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือกกระทรวงสาธารณสุข.

การบริหารท่าฤๅษีตัดตน. (2561). สืบค้นเมื่อ 2 กรกฎาคม 2561

จาก http://www.watpho.com/contorted_hermit_exercise.php

พระมหาอุดม ปัญญาโก. (2561, 30 มิถุนายน). **แผนกทัศนศึกษา**. วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม.

สัมภาษณ์

ประพจน์ เกตตราศ. (2555). **รากที่มาของเส้นประธานสิบ**.วารสารการแพทย์แผนไทยและการแพทย์ทางเลือก

ปีที่ 10 ฉบับที่ 1 มกราคม-เมษายน 2555

เดลินิวส์ออนไลน์. (2559). **วัดโพธิ์ฟื้นฟูฤๅษีตัดตนพบใกล้สูญหายเหลือ 24 คน**. สืบค้นเมื่อ 2 กรกฎาคม 2561

จาก <https://www.dailynews.co.th/education/53280>

สารานุกรมไทยฉบับเยาวชน. (2561). **ประวัติการแพทย์แผนไทย**. สืบค้นเมื่อ 2 กรกฎาคม 2561 จาก

<http://kanchanapisek.or.th/kp6/sub/book/book.php?book=33&chap=8&page=t33-8-infodetail02.html>